Тема. Літературні казки. І. Франко. "Фарбований Лис".

Мета: допомогти учням глибше усвідомити ідейно-художній зміст казки; вчити розрізняти головних і другорядних персонажів;

розвивати увагу, фантазію; уміння виразно й вдумливо читати казку;

виховувати усвідомлене позитивне ставлення до доброго й красивого в житті та негативне ставлення до зла, хвалькуватості, нечесності.

Хід уроку

- І. Організаційний момент
- ІІ. Мотивація навчальної діяльності учнів. Оголошення теми, мети уроку
- III. Формування та вдосконалення вмінь і навичок

Іван Франко

(1856 - 1916)

1. Ознайомитись із біографією Івана Франка за посиланням

2. Читати уголос казку «Фарбований Лис.

Іван Франко

Літературні қазқи Іван Франқо

Пи вже знасш, що є казки народні та літературні, тобто написані письменниками/письменницями.

Пригадай літературні казки, з якими ти ознайомився/ознайомилась на уроках у початковій школі. А яка літературна казка є твоєю улюбленою? Хто її автор/авторка?

Чи доводилося тобі раніше читати казку Івана Франка «Фарбований Лис» або ж дивитися мультиплікаційну версію цього твору? Якщо так, поділися своїми враженнями про цей твір.

Фарбований Лис

(Скорочено)

Жив собі в однім лісі Лис Микита, хитрий-прехитрий. А вже як вибрався на лови — чи то до курника, чи до комори, то не було смілішого, вигадливішого та спритнішого злодія над нього. Дійшло до того, що він не раз у білий день вибирався на полювання і ніколи не вертав з порожніми руками.

Се незвичайне щастя і та його хитрість зробили його страшенно гордим. Йому здавалося, що нема нічого неможливого для нього.

 От же побачите, і в Блоху не перекинуся, і не роздеруть мене! — товк своє Лис і поклав собі міцно зараз завтра, в сам торговий день, побітти до міста і з торговиці вхопити Курку.

Але сим разом бідний Микита таки перечислився. Поміж коноплі та кукурудзи він заліз безпечно аж до передмістя; огородами, перескакуючи плоти та ховаючися між яриною, дістався аж до середмістя. Але тут біда! Треба було хоч на коротку хвильку вискочити на вулицю, збігати на торговицю і вернути

(III) Tamiprojit!

- Яке враження справили на тебе перші рядки казки?
- Чи вдалося Лису Микиті потрапити на торговицю? Завдяки чому?
- Які перешкоди трапилися на шляху головного героя?
- Яким фразеологізмом автор передає скрутне становище, у якому опинився Лис Микита?
- Знайди в тексті інші фразеологічні звороти та проаналізуй, як майстерно письменник використовує їх для опису подій, характеристики героїв тощо.
- Як Лису Микиті вдалося сховатися від псів?

🖭 - Авота скарбника

Як ти розумієш значення слова торговиця? Обґрунтуй свою думку, використовуючи текст казки.

назад. А на вулиці і на торговиці крик, шум, гармидер, вози скриплять, колеса туркочуть, коні гримлять копитами, свині квичуть. селяни гойкають — одним словом, клекіт такий, якого наш Микита і в сні не бачив, і в гарячці не чував.

Але що діяти! Лис Микита набрав відваги, розбігся і одним духом скочив через пліт на вулицю. Знітився, скулився та ровом як не чкурне просто на торговицю, де довгим рядом сиділи жінки, держачи на решетах, у кошах і кобе́лях на продаж яйця, масло, свіжі гриби, полотно, сім'я, курей, качок і інші такі гарні речі.

Але не встиг він добігти до торговиці, коли йому настрічу біжить Пес, з іншого боку надбігає другий, там видить третього. Псів уже наш Микита не обдурить. Наш Микита скрутився, мов муха в окропі: що тут робити? куди дітися? Недовго думаючи, він шмигнув у найближчі отворені сіни, а з сіней на подвір'я. Скулився тут і роздивляється, куди б то сховатися, а сам надслухує, чи не біжать пси. Ого! Чути їх! Уже близько! Бачить Лис, що на подвір'ї в куті стоїть якась діжка. От він, недовго думаючи, скік у діжку та й сховався.

Щастя мав, бо ледве він щез у діжі, коли надбігли пси цілою • Прочитай опис зовнішності купою, дзявкаючи, гарчачи, нюхаючи.

Вкінці, не знайшовши нічого, вони побігли далі. Лис Микита був урятований.

Урятований, але як!

У діжі, що так несподівано стала йому в пригоді, було більше як до половини синьої, густо на олії розведеної фарби. Бачите, в тім домі жив маляр, що малював покої, паркани та садові лавки.

Ш Томіркуй!

- Лиса Микити після того, як він потрапив у діжу з фарбою. Порівняй цей опис із його зображенням на ілюстрації художника Сергія Артюшенка. Чи відповідає зображення на ілюстрації твоєму уявленню, що склалося після прочитання цього епізоду казки?
- Чи вдасться Лису, на твою думку, знайти вихід зі скрутного становища?

Лис Микита в першій хвилі занурився в діжу з головою і мало не задушився. Але потім, діставши задніми ногами дна бочки,

Кобе́ля — торба, кошик.

став собі так, що все його тіло було затоплене у фарбі, а тільки морда, також синьо помальована, трошечки вистирчала з неї. Отак він вичекав, поки минула страшна небезпека.

Майже вмираючи зо страху, бідний Лис Микита мусив сидіти в фарбі тихо аж до вечора, знаючи добре, що якби тепер, у такім строї1, появився на вулиці, то вже не пси, але люди кинуться за ним і не пустять його живого. Аж коли смерклося, Лис Микита прожогом вискочив із своєї незвичайної купелі, перебіг вулицю і, не спостережений ніким, ускочив до садка, а відси бур'янами, через плоти, через капусти та кукурудзи чкурнув до лісу. Довго ще тяглися за ним сині сліди, поки фарба не обтерлася трохи або не висхла. Вже добре стемнілося, коли Микита добіг до лісу, і то не в тім боці, де

С. Артюшенко. Ілюстрація до казки «Фарбований Лис»

була його хата, а геть у протилежнім. Був голодний, змучений, ледве живий. Чи пізно, чи рано встав він на другий день, сього вже в книгах не записано, — досить, що, вставши з твердого сну, позіхнувши смачно і сплюнувши тричі в той бік, де вчора була йому така немила пригода, він обережненько, лисячим звичаєм, виліз із нори. Глип-глип! Нюх-нюх! Усюди тихо, спокійно, чисто. Заграло серце в лисячих грудях. «Саме добра пора на полювання!» — подумав. Але в тій хвилі зирнув на себе — господи! Аж скрикнув неборачисько. А се що таке? З переляку він кинувся тікати, але ба, сам від себе не втечеш! Зупинився і знов придивляється: та невже се я сам?

Став мій Лис, оглядає те чудовище, що зробилося з нього, обнюхує, пробує обтріпатися— не йде. Роби що хочеш, небоже Микито!

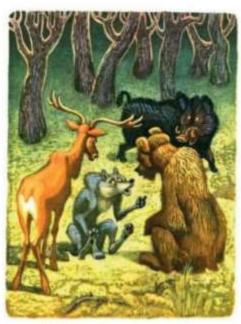
В тій хвилі де не взявся Вовчик-братик. Він ще вчора був добрий знайомий нашого Микити, але тепер, побачивши нечува-

¹ Стрій — убрання.

ного синього звіра, всього в колючках та гудзах і з таким здоровенним, мов із міді вилитим, хвостом, він аж завив з переляку, а отямившися, як не пішов утікати — ледве хлипає! Подибав у лісі Вовчицю, далі Ведмедя, Кабана, Оленя — всі його питають, що з ним, чого так утікає, а він тільки хлипає, баньки витріщив та, знай, тільки лепоче:

- Он там! Он там! Ой, та й страшне ж! Ой! Та й люте ж!
- Та що, що таке? допитують його свояки.
- Не знаю! Не знаю! Ой, та й страшение ж!

Що за диво! Зібралося довкола чимало звіра, заспокоюють його, дали води напитися. Мавпа Фрузя вистригла йому три жміньки волосся з-між очей і пустила на вітер, щоб так і його переполох розвіявся, але де тобі, все дарма. Бачачи, що з Вовком непорадна година, звірі присудили йти їм усім у той бік, де показував Вовк, і подивитися, що там таке страшне. Підійшли до того місця, де все ще

С. Артюшенко. Ілюстрація до казки «Фарбований Лис»

крутився Лис Микита, зиркнули собі ж та й кинулися врозтіч. Де ж пак! Такого звіра ні видано, ні чувано, відколи світ світом і ліс лісом. А хто там знає, яка у нього сила, які в нього зуби, які кітті і яка його воля?

Хоч і як тяжко турбувався Лис Микита своєю новою подобою, а все-таки він добре бачив, яке враження зробила та його подоба зразу на Вовка, а отеє тепер і на інших звірів.

 піднявши вгору хвіст, надувшися гордо, він пішов у глиб лісу, де знав, що є місце сходин для всеї лісової людності.

Ш Томіркуй!

- Які ознаки казки має «Фарбований Лис» І. Франка? До якого виду казок належить цей твір?
- Назви персонажів казки «Фарбований Лис». Якими рисами вдачі автор наділив своїх персонажів-звірів? Чи є вони характерними й для людей?

¹ Непорадна — лиха.

Тим часом гомін про нового нечуваного і страшного звіра розійшовся геть по лісі. Всі звірі, що жили в тім лісі, хотіли хоч здалека придивитися новому гостеві, але ніхто не смів приступити ближче. А Лис Микита мов і не бачить сього, йде собі поважно, мов у глибокій задумі, а прийшовши насеред звірячого майдану, сів на тім пеньку, де звичайно любив сідати Ведмідь.

Сів і жде. Не минуло й півгодини, як довкола майдану нагромадилося звірів і птахів видимо-невидимо. Всі цікаві знати, що се за поява, і всі бояться її, ніхто не сміє приступити до неї. Стоять здалека, тремтять і тільки чекають хвилі, щоб дати драпака.

Тоді Лис перший заговорив до них ласкаво:

 Любі мої! Не бійтеся мене! Приступіть ближче, я маю вам щось дуже важне сказати.

Але звірі не підходили, і тільки Ведмідь, ледве-ледве переводячи дух, запитав:

- А ти ж хто такий?
- Слухайте, любі мої, говорив Лис Микита, і тіштеся!
   Сьогодні рано святий Миколай виліпив мене з небесної глини придивіться, яка вона блакитна!
   І, ожививши мене своїм духом, мовив:

(III) Tomiprajit!

- Чому Лису Микиті вдалося легко переконати мешканців лісу в тому, що він має священне походження?
- Яким вчинком йому вдалося завоювати прихильність звірів?
- Чи зуміє, на твою думку, Лис зберегти таємницю походження свого синього кольору? Чому?

«Звіре Остромисле! В звірячім царстві запанував нелад, несправедливий суд і неспокій. Ніхто там не певний свойого життя і свойого добра. Іди на землю і будь звірячим царем, заводь лад, суди по правді і не допускай нікому кривдити моїх звірів!».

Почувши се, звірі аж у долоні сплеснули.

- Ой господи! Так се ти маєш бути наш добродій, наш цар?
- Так, дітоньки, поважно мовив Лис Микита.

«От цар! От добродій! От премудрий Соломон!». Нечувана радість запанувала в звірячім царстві.

Пішли дні за днями. Лис Микита був добрим царем, справедливим і м'якосердним, тим більше, що тепер не потребував сам ходити на лови, засідати, мордувати. Та й справедливість його була така, як звичайно у звірів: хто був дужчий, той ліпший, а хто слабший, той ніколи не виграв справи.

Жили собі звірі під новим царем зовсім так, як і без нього: хто що зловив або знайшов, той їв, а хто не зловив, той був голоден.

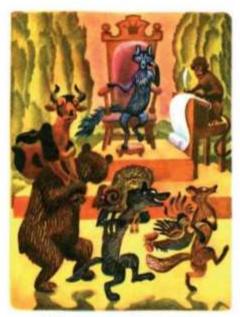
І Лис Микита, зробившися царем, жив собі, як у бога за дверми. Тільки одного боявся, щоб фарба не злізла з його шерсті, щоби звірі не пізнали, хто він є по правді. Для того він ніколи не виходив у дощ, не йшов у гущавину, не чухався і спав тільки на м'якій перині. І взагалі він пильнував, щоб нічим не зрадити перед своїми міністрами, що він є Лис, а не жоден звір Остромисл.

Так минув рік. Надходили роковини того дня, коли він настав на царство. Звірі надумали святкувати врочисто той день і справити при тій нагоді великий концерт. Зібрався хор з лисів, вовків, ведмедів, уложено чудову кантату, і вечором по великих процесіях, обідах і промовах на честь царя хор виступив і почав співати. Чудо! Ведмеді ревли басом, аж дуби тряслися. Вовки витягали соло, аж око в'януло. Але як молоді лисички в народних строях задзявкотіли тоненькими тенорами, то цар не міг витримати. Його серце було переповнене, його обережність заснула, і він, піднявши морду, як не задзявкає й собі по-лисячому!

Господи! Що стало? Всі співаки відразу затихли. Всім міністрам і слугам царським відразу мов полуда з очей спала. Та се Лис! Простісінький фарбований Лис! Ще й паскудною олійною фарбою фарбований! Тьфу! А ми собі думали, що він не знати хто

Ш Томіркуй!

- Як звірі звертаються до Лиса Микити? Чому саме так?
- Чи відомо тобі, хто такий «премудрий Соломон»? Якщо так, то розкажи своїм однокласникам/ однокласницям, якщо ні довідайся в учителя/учительки. Подумай, чому І. Франко називає Лиса Микиту іменем древнього царя, постать якого стала уособленням мудрості.
- Автор говорить про Лиса
   Микиту як про доброго царя,
   справедливого і м'якосердного.
   Чи свідчать вчинки Лиса Микити
   про такі риси характеру? Чому
   ж письменник так жартівливо
   характеризує свого героя?

С. Артюшенко. Ілюстрація до казки «Фарбований Лис»

такий! Ах ти, брехуне! Ах ти, ошуканче!

I, не тямлячи вже ані про його добродійства, ані про його величну мудрість, а люті тільки за те, що так довго давали йому дурити себе, всі кинулися на нещасного Лиса Микиту і розірвали його на шматочки. І від того часу пішла приповідка; коли чоловік повірить фальши-

Ш Томіркуй!

- Чи співчуває автор Лису Микиті? Які слова на це вказують?
- Як це характеризує Івана Франка як людину, особистість?
- Прокоментуй вислів, яким закінчується казка «Фарбований Лис».

вому приятелеві і дасть йому добре одуритися; коли який драбуга отуманить нас, обдере, оббреше і ми робимося хоть дрібку мудрішими по шкоді, то говоримо: «Е, я то давно знав! Я на нім пізнався, як на фарбованім Лисі».

Пи вже знаєш, що Іван Франко— український письменник. Пригадай, які його твори тобі відомі з початкової школи.

Творчість Івана Франка багатогранна. Тож ти матимеш можливість дізнатися про нього як про талановиту, надзвичайно обдаровану особистість.

Яітературознавчий қлуб

Іван Франко́ (1856–1916) — український письменник, перекладач, фольклорист, історик, філософ, громадсько-політичний діяч.

Дитинство майбутнього письменника пройшло на Галичині, яка на той час належала до Австро-Угорської імперії.

Ще зі шкільних років Іван Франко шанобливо ставився до книжки. У п'ятому класі гімназії він почав збирати власну бібліотеку. Незабаром довкола неї виник учнівський гурток. Гімназисти збиралися разом й обговорювали цікаві художні твори. Бібліотеку Франка-гімназиста складали близько

Іван Франко

500 томів творів українських і зарубіжних письменників. Згодом вона стала однією з найбільших у Львові— 10 000 книжок!

У родині Франків виростало четверо дітей. Вони постійно просили тата розказати якусь цікаву новеньку казку. Так у творчості Івана Яковича, поруч із віршами, оповіданнями, рома-

Народні та літературні қазқи

нами, з'явилися й казки. Свою збірку казок він назвав «Коли ще звірі говорили». Її основою стали казки про тварин різних народів, які письменник часто перекладав. Він наповнив їх деталями українського життя та побуту, зробив близькими для дітей. За словами письменника, він прагнув створювати такі казки, які спонукають дітей «сміятися і думати, розбуджують їх цікавість та увагу до явищ природи». Франко щиро вірив, що його мудрі казки навчатимуть людей «правдомовності і справедливості», любові до природи.

У казці «Фарбований Лис» захопливо розповідається про нечесний спосіб життя Лиса Микити та справедливу кару, яку він за це дістав. Письменник засуджує обман, хитрість, користолюбство, печесність і властолюбство, пихатість та за-

Літературна казка — казка, написана письменником/ письменницею.

Спільні ознаки народної та літературної казок: фантастичне поєднується з реальним; діють казкові герої/героїні; відбуваються неймовірні події.

Ці казки подібні за будовою (зачин, основна частина, кінцівка). Вони можуть бути різних видів — про тварин, чарівні, соціально-побутові.

На відміну від народних, літературні казки мають автора. У них, як правило, зазначено місце і час подій, різні побутові подробиці, подано портрети героїв/ героїнь, докладно схарактеризовано їхні вчинки.

розумілість Лиса, а також висміює боягузтво та підлабузництво інших мешканців лісу.

В У қолі мистецтв

Казка Івана Франка «Фарбований Лис» своєю появою завдячує індійському народному мистецтву. Письменник зазначав, що за основу для своєї казки він узяв індійську народну казку «Фарбований шакал». Цей твір входить до збірки давньоіндійських казок про тварин, байок, притч, що називається «Панчата́нтра», або «П'ять кошиків житейської мудрості», тому що складається з п'яти розділів. Збірку почали створювати майже 2500 років тому і працювали над її укладанням декілька століть.

IV. Підсумок уроку

V. Домашнє завдання

Переглянути відео за посиланням, ознайомитись із біографією Івана Франка.

Читати «Фарбований Лис» вголос, вміти переказати.